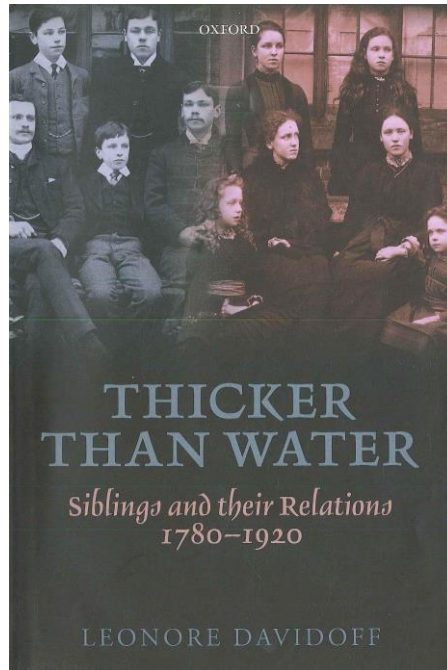

Kitap Eleştirisi

Davidoff, L. (2012). *Thicker Than Water: Siblings and Their Relations, 1780-1920*. Oxford: Oxford University Press, 464 sayfa. ISBN 9780199546480

KADIN TARİHİNDE İLİŞKİLER VE KİŞİLER: FEMİNİST TARİHÇİ LEONORE DAVIDOFF'DAN KARDEŞ İLİŞKİLERİ ÜZERİNE USTACA BİR YAPIT

Ayşe Durakbaşı*

Kadınların tarihi alanındaki çalışmalar, sosyal bilimcilere “toplumsal”ın yapısal analizini dışlamayan ama mikro düzeyde toplumsal ilişkiler, toplumsal ağlar ve gruplara hatta kişiler ve kişiler arası ilişkilere odaklanan farklı araştırma, okuma ve

---

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü. adurakbasa@marmara.edu.tr

Yazının Geliş Tarihi: 06/11/2014. Kabul Ediliş Tarihi: 12/11/2014.

yazma yöntem ve yollarını gösterdi.¹ Yazılı ya da sözlü yaşam anlatıları, özellikle kadınlar tarafından anlatıldığında, “yaşam dünyası”nın gündelik olarak nasıl içiçe geçmiş yaşamlardan, yaşam hikâyelerinden kurulmuş olduğunu sosyal araştırmacının, okuyucunun, dinleyicinin duyargalarını harekete geçirmek üzere sunar.² Burada kadın tarihçinin motivasyonu, belirli bir tarihsel bağlamdaki “toplumsal”ın kuruluşunda kadınların ihmal edilmiş, geri plana itilmiş rolünü ve unutulmuş hikayelerini yazmaktır. Leonore Davidoff’un (2012) *Thicker than Water- Siblings and their Relations 1780-1920* adlı son kitabı, İngiltere’de ve Kıta Avrupası’nda on dokuzuncu yüzyılda üst orta sınıf, burjuva büyük ailede kız kardeşlerin üstlendikleri çok çeşitli bakım, destek ve yardım rolleriyle aile tarafından kamusal dünyada bir “kişi” olmaya yönlendirilen erkek kardeşleriyle çoğu zaman dayanışma ama bazen çatışma barındıran ilişkilerini irdeliyor. Viktorya döneminde Britanya’da orta sınıf ailelerinde erkek bireyler, dışa dönük fiziksel faaliyetlere ve sosyal çevreye katılmak üzere yetiştiriliyor, ailenin geçimini sağlamak üzere üretken bir iş sahibi olmak üzere destekleniyorlardı. Böylelikle erkeklik tanımlarını kendilerine bağımlı olan kız kardeşleri, eşleri, çocukları ve hizmetkârlardan oluşan geniş hanenin yönetimi üzerinden pekiştiriyorlardı. Geniş aile bağlantıları, önce anne sonra kız kardeşler tarafından çizilen ahlaki rehberlik ve bu “feminen ideal”e uyan bir eşin çoğu zaman kız kardeşlerinin yakın çevresindeki arkadaşlar, aile dostları ya da kuzenler arasından seçilmesi ile süreklilik kazanıyordu³.

Davidoff, daha önce tarihin konusu olarak yeterince incelenmemiş bir konuyu, kardeşler arası ilişkileri antropolojik, psikanalitik kaynaklardan, demografik verilerden, anılar, mektuplar, biyografiler ve diğer yaşam anlatılarından, gazete, dergi yazılarından, fotoğraf arşivlerinden ve edebi yapıtlardan yararlanarak irdeliyor. Tarihi toplumsal cinsiyet gören bir yaklaşımla analiz etmek ve yeniden kurmak bir kadın tarihçinin gözünden ve kadınlardan yana bir bakış açısıyla gerçekleştirildiğinde, yaşam dünyasının katmanlarına ve yatay geçişliliklerine vakıf oluyoruz. Aynı zamanda, 19. yüzyıl burjuva dünyasına dair adeta roman tadıyla okunan bir sosyal tarih incelemesi

ile karşı karşıya kalıyoruz. Çok çocuklu büyük aile ve hane yaşantısında hemcins kardeşler arasında olduğu kadar karşı cins kardeşler arasında da çok yoğun duygular ve örneğin, birbirine yaşça yakın kardeşler ya da büyük erkek kardeş ve onu izleyen kız kardeş arasında yaşam boyu süren özel bir yakınlık, sırdaşlık, yoldaşlık ilişkisi gözlemlenebiliyordu. Bu hanelerdeki yaşamın mikro-iklimi, kardeşler için birbirlerine her an ve sürekli olarak ayna görevi görebilecek çok candan insan potansiyeli sağlıyordu. Böyle bir aile ortamında sadakat, adalet, vefakârlık ve fedakârlık gibi temel ahlâki değerlerin kadınlar ve erkekler tarafından içselleştirilme tarzı ve oldukça kesin kurullarla sürdürülen ve bireyselliğe izin vermeyen ev düzeninde bireysellik alanı kazanmak için verilen mücadeleler çok canlı örneklerle anlatılıyor kitapta. Viktoria dönemi İngiliz romanındaki karakterleri anımsarsak ailedeki kadınlar genellikle erkeklere, oğullara, erkek kardeşlere ya da eşlere ahlâki yönden rehberlik eden “evcil melek”lerdi. Davidoff, bu ahlâki bilgelikte Evanjelik kadar Quaker ya da Üniteriyengibi (*non-conformist*) merkezîkilise karşıtı mezheplerin de öğretilerinin etkilerini farklı örneklerde gösteriyor. Burjuva ailesi “toplumsal”ın ahlâki boyutuna ilişkin değerlerin kaynağı olarak özellikle erkeklerin erkek kimliklerini kanıtlamak zorunda oldukları çıkar çatışması ve rekabete dayalı dış dünyanın kötülüklerinin, yoldan çıkarıcılıklarının karşısında konumlandırılıyordu. Kadınlara ise ev ortamında yeşeren bu ahlâkın taşıyıcıları olarak erkekleri evcilleştirme misyonu yükleniyordu.

Davidoff’un özellikle kız kardeşlerle erkek kardeşler arasındaki mektuplaşmalarla ilgili verdiği örnekler, kardeşler arasında karşılıklı olarak “mentorluk misyonu”nun nasıl yüklenildiğini açığa çıkarıyor. Kitapta anlatılan kardeşlerin hikâyesi, aynı zamanda kardeşler aracılığıyla kurulan daha geniş akrabalık bağlarının hikâyesi olarak ve on dokuzuncu yüzyıl İngiliz (ve kısmen Avrupa burjuvazisi için de geçerli olduğu savunuluyor) orta ve üst orta sınıflarında toplumsal hayatın örüntülerini açığa çıkaran örnek vakaların analizi ile sunuluyor. Örneğin, anne tarafından ve baba tarafından kuzenlerin arasında kurulan evlilikler ve bu yolla oluşan yeni hane

kompozisyonlarını, haneler arasında dolaşan çocukları, annenin hastalığı veya ölümü nedeniyle çok sayıda ve değişik yaşlarda çocuk nüfusuna sahip hanelerde çocuk bakımı, terbiye ve eğitiminin yürütülmesinde teyze, hala, amca, dayı gibi yakın akrabalar tarafından üstlenilen görevleri; kız ve erkek çocuklara göre değişen hayat planları ve çocuk yetiştirme pratiklerini, ailenin yaşça büyük kız ve erkek çocuklarının ergen yaşlarda üstlenmek zorunda kaldıkları ev içi ve ev dışı roller nedeniyle bugünkü tek çocuklu dar ailelerden çok farklı çocukluk yaşantılarını, ebeveynlerle çocuklar arasında oluşan “ara kuşak” yetişkin rolündeki gençlerin varlığı nedeniyle farklılaşan kuşaklararası etkileşme tarzlarını öğrenebiliyoruz.

Davidoff, kardeşler arasındaki ilişkinin birlikte yaşama, birbirine ayna olarak özdeşleşme ve farklılaşma, anlama ve ayrışma, başkasıyla kendini tanıma gibi çok temel kişiler arası etkileşim imkanlarının yanısıra, sağlam güven ve kimlik oluşturma sürecini barındırdığını en baştan söylüyor. Bu tecrübeyi kişisel olarak ve insanlığın toplumsal tarihi açısından değerli bulduğunu anlıyoruz. Dünya mitolojilerine referans vererek kardeşlik bağlarının eşitlik, ortak yaşam ve ikizini arayan ruhun bütünleşme ihtiyacını simgeleyen arketip olduğunu vurguluyor (2012, s.343). Açılış yazısında Davidoff, kitabın iki öykü üzerine kurulu olduğunu söylüyor: Birincisi, kardeşlik bağının ve bu bağdan türeyen, ve yeni kuşaklara taşınan akrabalık örgüsünün hem uzmanlar hem de halk tarafından hangi inançlar ve düşünce kategorileri çerçevesinde görüldüğünü anlatıyor. İkinci öyküde ise, aynı tema geçmişte yaşamış bir grup insan ve onların deneyimleri üzerinden anlatılıyor (s.2). Tarihsel dönem olarak belirlenen on dokuzuncuyüzyıl, on sekizinci yüzyılın sonlarından yirminci yüzyıl başlarına kadar uzayan ve Viktoria dönemi diye atıfta bulunulan; özellikle İngiliz orta sınıf yaşam öykülerinde kurucu olduğu düşünülen, ailelerin hafızalarında yer etmiş olan uzun on dokuzuncu yüzyıl. Tarihsel örneklerin önemli bir bölümü Britanya’dan olmakla birlikte, İngiliz sömürgelerinden, Kıta Avrupası’ndan ve Kuzey Amerika’dan da yeri geldiğinde bazı örnekler veriliyor.

Davidoff'un yapıtı yalnız sosyal tarih alanında değil, farklı sosyal bilim disiplinlerinde, özellikle, sosyoloji, antropoloji ve psikanaliz alanında çok kapsamlı literatür araştırmasına dayanıyor. Dolayısıyla Avrupalı akrabalık sisteminde, benzer toplumsal kesimlerde benzer akrabalık örüntülerinin araştırmacılar tarafından tespit edilmiş olduğunu öğreniyoruz. Burada benim için en çarpıcı olan bulgu, Davidoff'un Catherine Hall'la birlikte yazmış olduğu *Family Fortunes* başlıklı kitabında⁴ incelemiş olduğu burjuva ailelerinde de göstermiş olduğu gibi akrabalık ilişkileri ve bu yolla kurulan çeşitli ortaklıklar ve ittifakların sermaye birikimine olumlu etki yapmış olması ve kapitalist, sanayi toplumlarının yapısını, modern sınıflı toplumda sosyal sınıfların oluşumunu önemli derecede etkilemiş olmasıydı (s.3). Davidoff'un Avrupa'da akrabalık sistemleri ve tarihi üzerine antropoloji ve tarihsel antropoloji literatüründen yararlanmış olması ve akrabalık ilişkilerinin ekonomi-politiği üzerine geliştirdiği tezler, yeni araştırmaları tetikleyecek nitelikte. Örneğin, yakın akraba, özellikle kuzen ya da dul yengeyle evlenmenin ensest tabusu nedeniyle dinsel yönden ve yasayla yasaklandığı Hıristiyan-ortodoks kilisesine bağlı Doğu Avrupa toplumlarında ve Balkanlar'da tarımsal ve endüstriyel gelişmede etkili olabilecek girişimci orta sınıfın eksikliğini yakın akraba evliliği yaşığıyla ilintilendirebileceğimizi savunuyor (s.229). Kardeşler arasında kurulan ilişkiler aynı zamanda kadın tarihine ilişkin bilgilerimizi besliyor; erkek kardeşler, kuzenler ve kayınbiraderler arasında kurulan ekonomik ortaklıkların yanısıra örneğin, kız kardeşlerin aile işletmesinin yürütülmesinde yüklendikleri rollere ilişkin bilgiler ediniyoruz: Kapitalist çiftlik, dükkân, banka, ticari ya da sanayi işletme olsun, ailedeki kadınların iş hayatından bihaber olmadıklarını tam tersine sermaye birikiminin sağlanması ve korunmasında, yatırım projelerinde fikir anneliği yaptıklarını, hesap işlerini ve yazışmaları yürüttüklerini, ürünleri satış için paketlemekten uluslararası satış bağlantıları kurmaya kadar birçok içi üstlendiklerini görüyoruz (s.130).⁵

Davidoff, çok geniş yelpazede örnekler sunabiliyor; bir yandan Harriet Martineau'nun otobiyografisinden yararlanarak, ağabeyi James tarafından yazarlık konusunda nasıl yüreklendirildiğini ve desteklendiğini anlatırken; öbür yandan, Kipling kardeşler üzerine yapılan bir çalışmadan yararlanarak Fred Kipling okula gönderildiğinde kız kardeşlerinden Georgie'yle yazışmalarında, Georgie'nin o dönemde kız kardeşlerden beklenen role uygun olarak erkek kardeşini dış dünyanın kötülüklerine ve yoldan çıkarıcılıklarına karşı yumuşakça uyardığını, erkek kardeşlerin eğitim ya da gezip görme amaçlı seyahatlerinin, yuvadan ayrılma ve yuvaya dönüş hareketlerinin, ev hayatını düzen içinde sürdüren kızkardeşler tarafından çok yakından izlendiğini kişisel özyaşam belgeleriyle aktarıyor. Bu anlatılardan anlıyoruz ki, kız kardeşler de dış dünyaya gönderdikleri erkek kardeşlerini o dünyaya açılan bir pencere ya da kapı gibi görmekte, onlardan kitap, dergi ve bilgi, görgü içeren mektuplar beklemektedirler. Nitekim üst sınıf kadınlar için o dönemde mümkün olan mürebbiyelik, öğretmenlik ya da çeşitli sosyal yardım, sosyal hizmet işleri ya da çok hevesli ve azimli olanlar için yazı kariyeri konusunda erkek kardeşlerin desteği ve kılavuzluğu çoğu zaman isteniyor ve gerekiyordu (s.125-127). 1881 yılı nüfus sayımında evlenmemiş orta sınıf mesleklerdeki erkeklerin hane reisi olduğu hanelerin %20'sinde, alt orta sınıf hanelerin %28'inde ve çiftçi hanelerin %33'ünde erkek kardeşlerin yanında, aynı hanede 25 yaşın üzerinde, yetişkin kızkardeşler yaşıyordu (s.137).

Davidoff'un kitabı çok yönlü okunabilir: Avrupa'da burjuvazinin hikâyesi olarak—burjuva ailelerde kadınlık ve erkeklik kimliğinin kuruluşunu; aile yaşantısı ve akrabalık bağlarıyla kamusal hayat, iş dünyası ve haneler arası ilişkilerle genişleyen sosyal çevreler arasındaki ilişkileri özel alan/kamusal alan ikili kategorilerine indirgmeden, tarihsel bağlamı içinde gerçek hayattaki geçişkenlikleriyle anlamak üzere. Yanı sıra, bir tarihçinin atölyesinde toplayıp biriktirdiklerini nasıl organize ettiğini, sosyal tarihçinin bir zanaatkâr gibi ne tür tarihsel malzemeyi hangi stratejilerle toplayıp, düzenlediğini ve insan deneyiminin farklı boyutlarını nasıl yeniden

kurgulayıp yazdığını görmek üzere okumak için de büyüleyici bir yapıt. Bu denli farklı kaynaklardan derlenmiş bir malzemeyi böylesi bir ustalıkla, adeta halı dokur gibi dokuma yeteneği ise Davidoff'un tarihçi olarak birikiminden olduğu kadar, kadınların tarihi alanında bir duayen ve aynı zamanda iyi bir öğrenci olmasından ve bir kadın tarihçi olarak toplumsal cinsiyete duyarlı gözlem gücüyle sorulmamış soruları sormasından, yaratıcı yorumlar getirebilmesinden kaynaklanıyor. Davidoff, bir yandan farklı disiplinlerin kavram ve yöntemlerini belli başlı kuramcılarının kuramlarına referanslarla son derece yetkin bir biçimde kullanıyor. Bir yandan geçmişe bir etnograf gibi yaklaşarak gündelik hayatın işleyişine dair çok ayrıntılı bir resim, çok katmanlı, çok boyutlu bir betimleme yapıyor; bir yandan bu kuramcılarının bireysel hayat hikâyelerini, aile hayatlarını kardeş ilişkileri ekseninde ve biyografilerinde şimdiye kadar öne çıkarılmamış yönleriyle irdeliyor. Örneğin, psikanalizin babası Freud'un ailesine ayrılan 11. Bölüm'de (s.281-308) Freud'un eşi Martha'yla Freud'un çocukluğunda ve gençliğinde can yoldaşı olan kızkardeşi Anna arasındaki yakın arkadaşlığı ve Bernays Ailesi ile Freud Ailesi'nin kızkardeş değişimi yoluyla nasıl içiçe geçmiş akrabalık sistemine dâhil olduklarını öğreniyoruz. Freud'un kız kardeşi Anna, Eli Bernays'le evlendikten sonra Eli ile Freud arasında doğan çatışma ve rekabet, bu iki adamın kendilerini dış dünyada kanıtlamaya dair mücadeleleriyle ilgili olduğu kadar kendilerine duygusal yönden yakın olan kız kardeşleri üzerindeki duygusal tahakküm ve yönetme gücüyle de ilgili olsa gerek.

On dokuzuncu yüzyılda İngiliz kamuoyunda evlen(e)memiş kadınlarla ilgili tartışmalarda demografik olarak erkek-kadın nüfusu arasındaki dengesizlik, kadın sayısındaki fazlalık ve kadınlar için temel varoluş biçimi "evlilik" içinde tanımlandığı için bu fazlalığın ne yapılacağı kamusal bir mesele idi. Davidoff'un kitabından anlaşılacağı gibi, çok çocuklu ailelerde evlenmeyen kızlar, ev içinde en iyisi annenin hastalık ya da ölüm durumunda ev yönetimini üstlenmek olan, hayatları boyunca ailenin hizmetinde çeşitli bakım faaliyetleri için akraba haneler arasında dolaşmak,

hanelerin, ailelerin ve kişilerin yaşam döngüsündeki çeşitli evrelerde, ihtiyaçlara göre çeşitli görevler üstlenmek durumunda kalıyorlardı. Örneğin, çok sayıda kız kardeş olan ailelerde henüz evli olmayan kız kardeşlerin yeni evli çiftlerle (kardeşler ya da kuzenler) birlikte yaşaması olağan sayılıyordu. William ve Dorothy Wordsworth kardeşler arasındaki duygusal bağlılık nedeniyle, William, Dorothy'nin çocukluk arkadaşı Marry Hutchinson'la evlenmeye karar verdiğinde, Dorothy'nin William için kurmuş olduğu yuvaya gelmesi istendi ve Marry, Dorothy'yi hayat yoldaşı olarak kabullendi (s. 210). Freud'un çok çocuklu ve hizmetkârlarla dolu hanesinde de Martha'nın kız kardeşi Minna, Freud'u yalnızca duygusal, sosyal yönden değil entelektüel yönden de besleyen iki kadından biri oldu. Aynı zamanda, Martha'nın Freud'la evliliğini hiçbir zaman onaylamamış olan kayınvalidesine karşı da tampon işlevi gördüğü için, Freud tarafından ayrıca takdiri hak etti.

Davidoff, bir yandan toplumsal ilişkilerin ekonomik-politik rasyonalitesini çözümlüyor; bir yandan da duygusal yakınlığa dayalı kişiler arası ilişkilerin sosyal psikolojik ve psikolojik tahlillerini yapıyor. Hatta zaman zaman psikanalitik yaklaşımlardan da feyz alarak yapıyor bunu. Örneğin, Juliet Mitchell'e referans vererek kızkardeş- erkek kardeş arasındaki ensest arzusunun çoğu zaman erkek kardeşin yaratıcılığını besleyen kızkardeşe duyulan yoğun duygu ve kızkardeşin kendini erkek kardeşe duygusal bağlılıkla adeta feda etmesiyle gerçekleştiğini vurguluyor: "Yaratıcı erkek kahraman dehasını kendi feminen yarısını—kız kardeşini kendi içine alarak, kendinin kılarak gerçekleştirmiş olur" (s.204). Freud'la ilgili Bölüm, "Sibling Silences" – Kardeşlere dair Suskunluklar- diye adlandırılmış; burada Freud'un beş kızkardeşinin annelerini ziyaretleri sırasında çektiği oldukları fotoğraf, insanın içini ürpertiyor; çünkü bu beş kardeşten evlenip Amerika'ya göç etmiş olan Anna dışındaki dördü, Nazi kamplarında ölmüşler (s.305). Davidoff daha az raslanmakla birlikte, kendi pansiyonlu okullarını, dikiş-nakış atölyelerini, şapkacı ya da tuhafiyeci dükkanlarını kuran ya da küçük çaplı perakende ticaretle uğraşan kız kardeşlerden, bağımsız olarak hayatını

sürdüren kadın hayatlarından da söz ediyor (s.147-151). Ancak, özellikle orta sınıf ve üst orta sınıflarda, kız kardeşler birlikte bir hayat kursalar bile onlar için geniş akrabalık bağlarının vazgeçilmez olduğunu anlıyoruz.

Davidoff'un metinlerini kurma tarzına hayranım; çünkü tarihsel olarak zihin haritalarını kuran bilgi sistemlerinin –eugenics gibi bilim temelli yaklaşımlar ya da ensestle ilgili ceza yasaları ve neyin ensest kapsamına girmesi gerektiği ve kapsamdan çıkarılması gerektiğine dair kamusal tartışmalar kadar popüler zihin kalıpları, folklorik gelenek ve görenekler hatta yakın tarih için kitlesel iletişim ortamları dâhil olmak üzere—kavram ve kategorilerini kullanırken, aynı anda o bilgi sistemleri üzerine düşünmeye çağırıyor, okuyucuyu. Bunu yaparken örneğin, “kuzen evliliği”nin bir türü olan “sibling exchange” ya da “kardeş değiş-tokuşu”yla ilgili geçmişle bugün arasında ve değişik kültür ve coğrafyalarda bir tura çıkarıyor sizi, adeta. Bu tür bir akraba evliliğinin insanın tarihsel deneyiminde nasıl fonksiyonlar yüklenmiş olabileceğine dair geniş bir açıdan bakıyoruz, geçmiş yaşantılara. Sonra bugünün geçmiş hakkındaki dar kalıp yargılarına dönüyoruz; sonra tekrar on dokuzuncu yüzyıl burjuva evliliklerinde bu tür birinci kuşak ya da ikinci kuşaktan kuzen evliliklerinin nasıl yaygın bir pratik olduğunu yorumlamaya çağırıyoruz.

Duyguların tarihi alanını da deşiyor, Davidoff. Kardeş ilişkilerinde kız kardeşler arasında genellikle annenin, babanın ya da erkek kardeşin sevgisini kazanmak üzere bir rekabet olmakla birlikte, yaşam boyu süren bağıllık olduğunu belirtiyor. Erkek kardeşlerle kız kardeşler arasında ise zaman zaman kız kardeşlerin erkek kardeşlere “düşmanlık barındıran bağımlılık” (*hostile dependence*) duygularıyla bağlanmış olduklarını ve kadınlar açısından bu tür tahakküm ilişkilerinin olumsuz sonuçlarının bedenlerinde, ruhlarında engellenmiş arzular ve serpilmeye izin verilmemiş, geliştirilmemiş yetiler nedeniyle “hastalık” olarak yaşandığını belgeliyor.⁶ Örneğin, Gladstone ailesinde Protestan Evanjelik dinsel hareketin buyrukları doğrultusunda sosyalleşen Anne ve Helen kendilerini aileye, topluluğa, babaya, anneye ve erkek

kardeşlerine karşı çeşitli görevlerle bağlı sayıyorlardı. Ailenin sosyal sınıf statüsünü korumak ve üst sınıf kadınlarınınuyması gereken etiket kuralları, giyim, para ve zamanın doğru kullanımı gibi konularda kamusal hayata katılım ve dinsel pratikler hakkında, ailenin politikada parlayan yıldızı William Gladstone tarafından özellikle küçük kardeş Helen sürekli hizaya çekilmek isteniyordu. Helen'in uyuşturucu bağımlılığına varan "histerik" ruh halini Davidoff, Fanny Mendelssohn ve Felix Mendelssohn örneğinde olduğu gibi yetenekli kızın kendisini gerçekleştirememesine bağlıyor. Erkek kardeş, anne, baba ve diğer aile üyeleri tarafından yeteneğini eğitim ve diğer kamusal kanalları kullanarak geliştirmek üzere desteklenirken, kız kardeşler genellikle çeşitli aile baskılarına maruz kalıyorlardı ve kendilerini gerçekleştirme imkânlarını bulamadıkları zaman da ruhları ve bedenleri çeşitli biçimlerde hırpalanmış oluyordu. Dinsel öğretilerle pekişen bu baskı ortamında kadınların aile otoritesine alternatif olabilecek farklı dinsel otoritelere, farklı kiliselere bağlanmayı bir tür ifade alanı olarak benimseyebilecekleri Helen Gladstone örneğinde görülüyor. Helen Gladstone, ağabeyi William Gladstone'un yasaklayıcı tavrını göğüsleyerek Katolik inancına geçiyor ve çeşitli manastırlarda kalarak kendisine bir sosyal ağ kuruyor. Davidoff, Gladstone ailesinde olduğu gibi çok dindar anneler tarafından yetiştirilen erkeklerin kimliğinde cinsel arzularla kamusal olarak yansıtmak istedikleri kimlik arasında derin çatışmaların ve gerilimin yaşandığını ve erkek karakterlerin bu iç çatışmayı çoğu zaman aileden kadınların davranışlarını ve sosyal kimliklerini kontrol etmeye çalışarak çözmeye çalıştıklarını savunuyor (s.252). Nitekim William'ın Helen'e sayfalarca yazmış olduğu mektuplar, bu kontrol arzusunu gösteriyor. Helen'in hastalıklı annesinin ardından baba evinde, ev işlerinin yönetimini üstlenmiş olan Anne adlı ablasının ölümüyle, kendisine ailesindeki "acı çeken kutsal ve cefakâr" kadın tipini örnek almış olması muhtemel. Ancak 20'li yaşlarının sonuna doğru Katolik Roman Kilisesi'ne geçiş yapması onun için trajik bir özgürleşme hamlesi olarak yorumlanabilir. Çünkü belki de ancak tecrid

edilmiş manastır duvarları içinde kendi sesini bulabildi ve yıllarca uyuşturucu bağımlısı olmanın verdiği hasarlarla yaşamını kaybetti (s. 259-280).

Son olarak, Davidoff, kardeş ilişkilerini incelerken öyle bir perde aralıyor ki, buradan önce evlerin içlerine, sonra yakın ilişkilerin içerdiği karmaşık duygulara, sonra bireylerin iç dünyalarına, homoerotizm ya da ensest gibi ifade bulması güç arzulara doğru yol alıyorsunuz. Kitabı bitirdiğinizde içinde dolaştığınız tüm insani deneyim alanları ve tarihsel olarak biçimlenmiş sahnelerde insan hikâyeleriyle gündelik toplumsal hayatın topografyasına dair yeni gözlemler yapmaya yöneliyorsunuz.

Leonore Davidoff 1932 -2014

It is with great sadness that we learned of the death of Professor Leonore Davidoff on Sunday 19 October at the age of 82.

Leonore had a long and continuous association with the Department of Sociology at Essex dating back to 1969 when she was first appointed as a Research Officer, right through to her recent Professor Emerita. In the years between she was a lecturer and senior lecturer in the Department and a Research Professor from 1990.

Her contribution to the study and teaching of gender, women's history, gender history and social history more generally is incalculable and deeply appreciated by generations of students from around the world, many of whom have become eminent scholars in their own right, inspired by her work.

Leonore was born in New York to Jewish immigrant parents from Eastern Europe, and originally studied music at Oberlin College (breaking with the family tradition of studying medicine) before switching to sociology. At 21 she left the United States to pursue graduate studies at the London School of Economics, writing her MA on 'The Employment of Married Women', a substantial 300 page dissertation by research. Her topic had not previously been studied, nor indeed been considered a serious field for research, but this prescient work broke new ground, signalling a first step in founding the new research field of women's history.

At LSE also she met her husband, the sociologist David Lockwood (who died earlier this year), and moved with him first to Cambridge and then to Essex, while bringing up their three sons. Leonore was acutely aware of the marginalisation of 'faculty wives' at this time and the lack of seriousness accorded to the work of women academics, especially if they were wives or mothers. She greatly valued her membership, as Senior Fellow, of Lucy Cavendish College in Cambridge which had been expressly established by marginal women for mature women scholars who were otherwise ignored and isolated.

In Essex her research developed with a project on domestic service and household management in the 19th and 20th centuries. She went on to undertake a series of innovative studies on the relationships between public and private, servants and wives, lodgers, and business, work and family.

These revealed the complex intertwining of kin, surrogate kin and business relationships in England from the late 18th century. During the 1970s she published *The Best Circles: Society, Etiquette and the Season*, as well as a series of influential articles including 'Mastered for life: servant and wife in Victorian and Edwardian England', 'Domestic service and the working class life cycle', 'Landscape with figures: home and community in English society' (with Jean L'Esperance and Howard Newby), 'The rationalisation of housework', 'The Separation of Home and Work? Landladies and lodgers in 19th and 20th century', 'Class and gender in Victorian England', 'The role of gender in the first industrial nation: agriculture in England 1780-1850'.

As the titles suggest, these groundbreaking articles highlighted and dissected differing aspects of the intertwining of family, home and work in a completely novel way. Many were republished in *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class* (1995).

During the 1980s, Leonore collaborated with Catherine Hall to produce their seminal *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class 1780-1850* (1987), a book that has been recognised as transforming understanding of nineteenth century life.

Based on detailed case studies of urban Birmingham and rural East Anglia, Leonore and Catherine chart the advance of capitalist enterprise in England at the end of the 18th century, and the emergence of its particular family form among the middle class that stressed separate spheres for men and women, demonstrating the centrality of the gendered division of labour within families for the development of capitalist enterprise. Now a classic, this book achieved worldwide acclaim.

From the 1970s Leonore combined her scholarly studies with support for women's history and women historians. She was actively involved in the Feminist History Group based in London, and was co-founder of the Women's Research and Resources Centre, later the Feminist Library.

She devoted an enormous amount of time and energy to creating the international journal *Gender and History* and was its founding editor from 1987 until 1994, establishing it as the foremost and most successful journal in its field. At a 2004 event marking Leonore's retirement from active involvement in the journal, speakers from around the world attested to her influence as researcher and author, teacher and mentor, and colleague, collaborator and friend.

Retirement did not, however, imply withdrawal from scholarly research. She dedicated almost a decade to the meticulous research and writing that culminated in her final book *Thicker than Water: Siblings and their Relations, 1780-1920*, published by Oxford late in 2012 just before her 80th birthday. This pioneering study is yet to receive its full recognition. Leonore demonstrates the significance of sibling relationships and their key role in the extensive family networks that provided the capital, personnel, skills and contracts crucial to the rapidly expanding commercial and professional enterprises of the era, and how these changed as families became smaller from the end of the 19th century. Through studies of particular families (including the Freuds, Gladstones, Wedgwoods and Darwins), she explored sibling intimacy and incest, and some famous brother-sister relationships.

Leonore and her work are held in the highest esteem around the world. She played a central role in establishing the International Federation for Research in Women's History, an organisation including over 26 member countries. She was a regular speaker at the annual Berkshire Conference on Women's History, and held visiting professorships and fellowships at Rutgers, Harvard, Madison and Melbourne

amongst many other universities in North America and Australia, as well as in many continental European universities. In 2000 she was awarded an Honorary Doctorate by the University of Bergen for her path-breaking analyses and their international impact.

Despite her international reputation, Leonore was extremely modest, not one for self-promotion. She never forgot the obstacles encountered by women in the academy, and remained vigorous in their defence and generous in her support of younger colleagues. On hearing of her death tributes have flowed from all over the world from her former students and colleagues, many echoing the sentiment that 'Leonore visited several times and had many, many friends. She was a great inspiration to us all, and she will be very sorely missed.' This is also true of us here at Essex. Her legacy will live on and be taken up by others.

Miriam Glucksmann

October 2014

Kaynak: http://www.essex.ac.uk/events/event.aspx?e_id=6991

¹ Bu alanda birkaç örnek çalışmayı başvuru kaynağı olarak önereyim: Davidoff, L. (1995). , *Worlds between: Historical perspectives on gender and class*.Cambridge: Polity Press. Trosh, J. (2005).*Manliness and masculinities in nineteenth century Britain: Essays on gender, family and empire*. Harlow: Pearson Longman. Vicinus, M. (2004). *Intimate friends: Women who loved women 1778-1928*, Chicago: University of Chicago Press. Davidoff, L. (2002). Feminist tarih yazımında sınıf ve cinsiyet. Ayşe Durakbaşa (Yay. Haz.), Zerrin Ataşer, Selda Somuncuoğlu(Çev.). İstanbul: İletişim.

Kadın Tarihi çalışmalarıyla ilgili Türkiye'den araştırmacıların gerçekleştirmiş olduğu tartışma için bkz. Akgökçe, N.,İlyasoğlu, A.,Durakbaşa, A., Çakır, S. (2001).Tartışma: Kadın tarihi tarihin neresine düşüyor.*Cogito*,29,254-269.

² 19-20 Nisan 2014'te Yeditepe Üniversitesi ve Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından düzenlenen "Writing Women's Lives" konulu uluslararası toplantıda sunulan bildirilerde de Türkiye'de bu alanda yeni arayışlar olduğunu gördük; özellikle genç araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen yeni araştırmalar dikkatimizi çekti. Bildiriler tam metin olarak yakında yayınlanacak. Ayrıca Serpil Çakır'ın *Erkek Kulübünde Siyaset* adlı kitabında (Versus 2013) kamusal siyaset alanının erkek-egemen niteliğini kadın siyasetçilerin siyasete giriş ve siyasette kalış ya da kenara itiliş anlatılarına dayanarak irdeliyor.

³ Kitapta, Davidoff'un on dokuzuncu yüzyılda Britanya'da orta sınıflar üzerine yazmış olduğu yapıtların yanısıra, Victoria dönemi İngiliz toplumu üzerine yapılmış çok sayıda değerli sosyal tarih çalışmasına atıf yapıyor. Bazıları şunlar: Roper, M., Tosh, J. (1990). *Manful assertions: Masculinities in Britain since 1800*. Londra: Routledge; Anderson, M. (1984).The social position of spinsters in mid-Victorian Britain.*Journal of Family History*, 9(4), 377-93. Beachy, R.,Craig, B. Owens, A.(Der.), (2006).*Women, business and finance in nineteenth centuryEurope: Rethinking the seperate spheres*. Berg: Oxford. Gay, P. (1984).*The bourgeois experience: Victoria to Freud*. Oxford: Oxford University Press. Elliott, D. W. (2002). *The angel out of the house: Philanthropy and gender in nineteenth century England.*, Charlottesville: University of Virginia Press. Garrett, E., Reid, A., Schurer, K., Szreter, S. (2001).*Changing family size in England and Wales: Place, class and demography 1891-1911*, Cambridge: Cambridge University Press. Mackinnon, A. (1995). Were women present at the demographic transition? Questions from a feminist

historian to historical demographers. *Gender and History*, 7(2), 222-241. Johnson, C. ,D. Sabeau, D. (Der.), (2011). *Sibling relations in the transformation of European kinship, 1300-1900*, Oxford: Berghahn Books,.

⁴Davidoff , L.&Hall, C. (2002). *Family fortunes: Men and women of the English middle class 1780-1950*. 2. Basım. Londra: Routledge

⁵Türkiye’de taşra burjuvazisi üzerine yürütmüş olduğumuz “Türkiye’de Taşra Burjuvasinin Oluşum Sürecinde Yerel Eşrafın Rolü ve Taşra Kentlerinde Orta Sınıflar” başlıklı TÜBİTAK araştırmasında (Durakbaşı, Karadağ, Özsan, 2008) Aydın’da ipek böcekçiliği ve çiftlik yönetiminde; Denizli’de şekerlik, şekerleme ve helva yapımında; Antalya’da reçel yapımında ailedeki kadınların yönlendirici konumda rol üstlendiklerini biz de saptadık. Bütün bu araştırma verileri, çoğu zaman feminist sosyal bilimciler tarafından da desteklenen “kadınların hâkim olduğu özel alan- erkeklerin hâkim olduğu kamusal alan” şablonunu da değiştirmemizi gerektiriyor. Bkz. *Toplum ve Bilim Dergisi*, No. 118, 2010.

Bkz. Özsan, G., Durakbaşı, A., Karadağ, M. (19 Nisan 2009). Eşraf ailelerinde kadın anlatıları, *Women’s memory: The problem of sources*, 20th Anniversary Symposium of the Women’s Library and Information Centre Foundation (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı ve Kadir Has Üniversitesi), İstanbul, 17-19 Nisan 2009, s. 190-200.

⁶ Kadınlara atfedilen hastalıklar da belirli tarihsel dönemlerde onlar için uygun görülen “yer”i kabullenmek ya da kabullenmemek ya da toplum tarafından bireysel yetilerin tanınıp değer bulması ya da bastırılmasıyla ilintili. Bu konuyu edebiyat eserlerinden örneklerle inceleyen çok değerli bir çalışma için bkz. Schowalter, E. (1987). *The female malady: Women, madness and English culture: 1830-1980*, New York: Penguin Books.